

Het IAGP-congres door twee paar ogen

Van 31 juli tot en met 4 augustus 2018 vond het driejaarlijkse congres plaats van de International Association for Group Psychotherapy and Group Processes (IAPG) in Malmö. Het thema was *Rising tides of challenge and hope*. Hermieke Kuiper was erbij als congresganger, Monique Leferink op Reinink gaf er zelf ook twee workshops. Ze doen afzonderlijk verslag van hun ervaringen en blijken allebei geschokt over hetzelfde waargenomen fenomeen.

Het eerste IAPG-congres vond plaats in 1954 in Toronto. Belangrijke *founding fathers* van de IAGP zijn Foulkes en Moreno. Hieruit is al op te maken dat psychodrama een belangrijke plaats heeft binnen de IAGP. Dit was in het programma van dit twintigste congres goed te merken.

Ik zal in dit verslag vooral mijn persoonlijke indrukken geven van de drie dagen die ik meemaakte. Ik geef graag enkele inspirerende ervaringen weer, die na een maand levendig zijn gebleven. Het congres vond ik een verrijkende ervaring, al had ik de nodige kritiek op de organisatie van dit evenement en het niveau van sommige workshops en sprekers. Ik vond het spannend om te gaan, leuk spannend en eng spannend. Het was fijn dat er acht, deels mij bekende Nederlandse deelnemers waren, met wie ik gezellig de heerlijke warme lunches kon eten en ervaringen kon uitwisselen.

Cultuursensitiviteit

Het is een bijzondere gebeurtenis, mensen uit zeventig landen, die zich allemaal op de een of andere manier met groepsprocessen bezighouden. Er waren driehonderd deelnemers. In de *large group*-bijeenkomsten, waar ook een keer sociometrie werd gedaan vanuit psychodrama, werd duidelijk hoeveel verschillende subgroepen er te vormen

waren. Het maakte mij bewuster van subtiele culturele verschillen en hoe moeilijk het is om geen vooroordelen te hebben en niet te oordelen. Ongewild gedraag je je vaak niet sensitief, en superieur. Zo vertelde een teleurgestelde Afrikaanse vrouw die op een *scholarship* was uitgenodigd voor het congres hoe weinig interesse ze ervaren had voor haar werk en haar land. De uitnodiging was blijkbaar niet voldoende om echt met haar uit te wisselen.

Een ander voorbeeld was een vrouw die in de grote groep vertelde hoe respectloos ze zich bejegend had gevoeld tijdens een jaar onderzoek in het Midden-Oosten. Veel vrouwen daar veroordeelden het feit dat zij ongetrouwd was. Ze raadden haar aan zich te bekeren, dan zou ze wel een man krijgen. Ik vond het opvallend hoe weinig zij hierover op metaniveau kon reflecteren en het als een fenomeen van de cultuur kon zien. Zelfs toen een vrouw uit het Midden-Oosten haar vertelde vergelijkbare ervaringen te hebben gehad toen ze in Amerika studeerde (waarbij haar werd aangeraden katholiek te worden en haar hoofddoek af te doen), kon zij dit niet zien. Verschillen niet veroordelen maar open staan voor ieders culturele achtergrond bleek ontzettend moeilijk.

Een laatste voorbeeld is subtieler, maar was voor mij een eyeopener. Monique Leferink op Reinink had in haar workshop genaamd *Deep listening* een mooie sjaal in het midden gelegd met daarop een Boeddhabeeldje, een lotusbloem van glas met een waxinelichtje, een *listening stick* van de Indianen en een veer. Later vroegen twee Taiwanese deelnemers waarom er een boeddhabeeld naast een lotusbloem stond. Was de workshop boeddhistisch? Ik realiseerde me dat het voor hun een religieuze betekenis had. Als

wij in Taiwan een kruisbeeld in een workshop zouden aantreffen, zou dat ons ook verbazen.

Ervaringsleren

Voor mij waren de mogelijkheden zelf groepslid te zijn op zo'n congres het meest waardevol. Er was een dagelijkse *small group*, startend om 8.30 uur, waarin groeps therapie plaatsvond met een gerenommeerd groepstherapeut. Al waren het maar vier sessies van 90 minuten (waarvan ik de laatste jammer genoeg moest missen), er gebeurde enorm veel in die sessies. Ik had het geluk bij **Richard Billow** in de groep te kunnen. Ik had hem in 2013 in Nederland mee gemaakt in een huiskamersessie van de NVGP en dat was een goede herinnering. Hij was nu mogelijk nog directer en geworden. Hij gaf de groep de eerste sessie gelegenheid om veiligheid en cohesie te creëren. Dit lukte mogelijk snel omdat we met ervaren

De titel van het congres heb ik als pretentius ervaren

therapeuten bij elkaar waren. De tweede en derde keer was hij confronterend en frustrerend, waardoor we snel tot pijnlijke gevoelens kwamen, die voor de deelnemers verhelderden waar hun kernconflict mee te maken had.

Al zijn drie sessies weinig met een groep van twaalf mensen uit acht landen, toch gebeurde er veel waardevols. Toevallig (?) waren de deelnemers allemaal 50-plussers.

De oudste (68) was sinds twee jaar bezig met de psychoanalytische opleiding. In de groep ging het onder meer over het therapeutische werk als passie of als verslaving/vlucht. Voel je je verdoofd door het werk of maakt het juist levendig? Ik heb van deze ervaring meegenomen in mijn eigen werk directer te zijn en meer door te gaan naar de pijnlijke emoties en daarbij gebruik te maken van de spiegel die groepsleden voor elkaar kunnen zijn. Niet nieuw voor mij, maar inspirerend om het wat meer te durven, na ervaren te hebben hoe werkzaam en helend dat kan zijn.

Op een andere manier was de ervaring van de large group leerzaam. Deze vond elke dag plaats met zeker tweehonderd van de driehonderd deelnemers en met verschillende *conductors*. Opnieuw werd me duidelijk hoe snel we in een grote groep regredieren naar een paranoïde-schizoïde positie. Mensen die elkaar beschuldigen van dingen, niet meer goed luisteren naar elkaar, niet met de frustraties van een methode kunnen omgaan. De *system centered therapy and training*-methode heeft als onderdeel dat je wat de ander heeft gezegd moet samenvatten alvorens erop verder te gaan of een verschil te maken als je als groep met elkaar spreekt over een thema. Dit hebben we ook een keer op de jaarvergadering van de NVGP gedaan in 2017.

Ik heb bewondering voor **Susan Gantt**, die ik hiermee op indrukwekkende wijze heb zien werken, ook in een workshop in dit congres. De methode riep echter veel frustratie op omdat het tijd kost. Ik vond het schokkend hoe slecht de deelnemers konden samenvatten wat er werd gezegd (allemaal therapeuten!) als ze boos en gefrustreerd waren en hoeveel agressie dit losmaakt. Een large

group roept meestal veel frustratie op en ook regelmatig de vraag wat het doel van de sessie is. Het uitwisselen van ervaringen blijkt voor velen een onvoldoende doel. Toch vond ik het boeiend om deze large group mee te maken, al hield ik me wel stil (observerende rol), zoals het merendeel van de deelnemers.

*Ik vond het schokkend
hoe slecht de deelnemers
konden samenvatten wat
er werd gezegd (allemaal
therapeuten!) als ze boos
en gefrustreerd waren*

Een voor mij inspirerende workshop was die van **Ronnie Levine** uit New York. Zij gaf de workshop met de mooie titel *Becoming comfortable with uncomfortable feelings*. Zij toonde hoe nieuwsgierigheid, holding bieden, een actieve, op ontwikkeling gerichte rol hebben als therapeut zonder straffend te zijn, humor en ruimte maken voor gevoelens helpend zijn. Ze liet het goed zien en benoemde dat het erom gaat een *observing ego* te ontwikkelen en de ongemakkelijke gevoelens door isolatie beter te leren verdragen. Bij navraag legde ze uit dat we op die manier een dikkere huid kweken voor de ongemakkelijke gevoelens, dus ze niet wegmaken maar er een beschermend, isolerend laagje omheen leggen, zodat deze ongemakkelijke gevoelens te observeren en te verdragen zijn.

Maatschappelijk bewustzijn

De IAGP heeft na een bestuurscrisis in 2015 een moeilijke periode gekend. Het valt te waarderen dat het gelukt is het congres te organiseren. Misschien verklaart dat de voor mij magere kwaliteit van de keynotes en van sommige workshops. Ik heb er waardering voor dat de IAGP zich actief wil bezighouden met sociale problemen. In de keynotes kwam dit mede tot uiting, met onderwerpen als racisme, gender, migratie en *gangs* (bendes). De lezingen hadden een sociologisch abstract niveau. Bovendien waren zij door het soms matige Engels van de niet-native speakers en een zwakke presentatie moeilijk te volgen. Ik heb er niet veel van meegenomen. De titel van het congres, *Rising tides of challenge and hope, healing identities in society, groups and individuals* heb ik als pretentius ervaren.

Pogingen contact te maken met de inwoners van Malmö door een ontvangst in het gemeentehuis en een evenement *Groups in the city* kan ik niet beoordelen. Ik heb hieraan niet deelgenomen omdat ik drie hele dagen congres al tamelijk overweldigend vond. Al met al was dit congres in Malmö voor mij een goede ervaring, met veel leuke contacten en een leerzame small group-ervaring. **Monique Leferink op Reinink** gaf op het congres nog een tweede workshop met als title *Balancing the need to belong with the need to be different*. Deze titel geeft kernachtig weer waar het volgens mij voor ieder mens en in elke groep over gaat. Ook op het congres: al die mensen die geboeid zijn door groepen, zo verschillend en toch verbonden, een bijzondere ervaring en een aanrader.

Hermieke Kuiper

Sinds enige jaren ben ik lid van de IAGP en ik kan het iedereen aanraden. Geen betere manier om op de hoogte te blijven van wat er zich buiten ons beperkte blikveld afspeelt op het gebied van groepspsychotherapie en groepsprocessen. Dit jaar organiseerde de IAGP zijn twintigste internationale congres, ditmaal in Malmö. Het bood me de mogelijkheid eindelijk eens vanuit Kopenhagen met de trein over de Oresundbrug naar Malmö te reizen, oftewel over *The Bridge*, een brug die ik in de gelijknamige tv-serie al meerdere malen voorbij had zien komen. Het congres vond plaats in het 25 verdieping hoge, moderne Clarion Hotel, vlakbij het station. Oorspronkelijk zou het congres

plaatsvinden in de Latin School, een oud en sfeervol schoolgebouw een stuk verderop, maar deze locatie bleek toch onvoldoende ruimte te bieden. Het Clarion Hotel vond ik vooral trendy, met zijn zwarte bekleding, een Sky-restaurant op 25 hoog met een adembenemend uitzicht op Malmö en wel-luidende zachte popmuziek. Het thema *Rising tides of challenge and hope, healing identities in society, groups and individuals* past erg in deze in vele opzichten onrustige, angstige tijd, waarin stromen asielzoekers, de gevolgen van de klimaatverandering en de groeiende invloed van politiek rechts gemakkelijk kunnen leiden tot fatalistische gedachten. Ik werd erg geraakt door dit congres. Samen-

zijn met driehonderd collega's afkomstig uit zeventig verschillende landen is een unicum en schept verbondenheid. Bovendien was er gedurende de vijf dagen dat het congres duurde voor mij voortdurend een onderstroom voelbaar, die tijdens de ochtendlijke *social dreaming* waarvoor ik had gekozen, gestalte kreeg in droombeelden, gedachten en gevoelens die waren gerelateerd aan het thema van dit congres.

Multifamily groups

Voor het pre-congres, de dag voor het eigenlijke congres begon, had ik gekozen voor de workshop *Multifamily Groups*, gegeven door **Eduardo Mandelbaum** (Argentinië) en **Alberto Serrano** (VS). Beiden zijn inmiddels op leeftijd en hebben hun sporen verdiend op het gebied van de systeemtherapie. Mandelbaum durfde het aan tal van gezinnen samen te brengen in de arme wijken van Buenos Aires, met diverse psychopathologie, zonder enig protocol, maar met de door hem genoemde minimale vereisten: een houding van aandacht, respect en compassie voor de deelnemende gezinnen. Hij startte als psychoanalyticus vanuit het Freudiaans gedachtegoed, maar in de loop der jaren richtte hij zich vooral op het opdoen van transformerende emotionele ervaringen. Zijn groepen bestaan uit wel vijftig tot zestig mensen, afkomstig uit verschillende gezinnen. Twee therapeuten leidden de groep. Ook individuen die een gezin nodig hebben, zijn welkom. Mandelbaum nodigt ze uit ten minste vier keer te komen, alleen om te luisteren. Daarna kunnen ze beslissen of zij willen deelnemen. Bevlogen en zowel affectief als technisch mijns inziens een meestertherapeut, lijkt hij potenti-

ele deelnemers haast te verleiden om deel te nemen. *'Will you help your daughter or your son?'* Ik zag het hem zo vragen. Of: *'You have much more potential than you know, join us, in the group you can grow en become who you really are.'*

Verfrissend vond ik vooral zijn positieve kijk op de mogelijkheden van *multifamily groups*. Hij noemde dat te weinig wordt benadrukt dat mentale gezondheid ook 'besmettelijk' is, zien groeien doet groeien. En dat er veel te weinig wordt gewerkt met multifamily groups.

Eyeopener vond ik de vijf verschillende soorten stilte die hij noemde: een paranoïde stilte; een fobisch zwijgen; melancholische stilte, schizoïde zwijgen en een stilte waarin wat er net is gezegd wordt verwerkt.

Het belangrijkste vond hij *'to keep alive the libido of the therapist'*. Hoe meer je van je werk houdt, des te beter zijn de resultaten.

En hij benadrukte eveneens het belang van een team: *'To put a rocket to the moon you need a team.'* Zelf bespreekt hij altijd met een aantal collega's de gegeven zitting na, voor allen erg verrijkend. Ik kon het alleen maar hartgrondig met hem eens zijn.

Intussen vroeg ik me wel af hoe het er nu feitelijk aan toe ging in een groep met wel zestig deelnemers uit laagopgeleide gezinnen. Omdat Mandelbaums enthousiasme na bijna een halve eeuw werken op die manier onveranderd is, kan ik niet anders dan in zijn aanpak geloven.

Een greep uit het programma

Het eigenlijke congres opende 's avonds met een aanschouwelijke film van **Mona Rakhawy** (Egypte) waarin zij de geschiedenis van de IAGP aan de hand van tal van foto's en

wetenswaardigheden had weergegeven. Een indrukwekkende prestatie. Daarna was er een zinderend optreden van **Mari Boine**, een zangeres afkomstig uit de Sami-cultuur. Haar liederen waren doordrenkt van een oude, diepe spiritualiteit en verbondenheid met de aarde. Soms vermag kunst zoveel meer dan woorden. Woorden die er overigens ook waren, want zij werd tussen de liederen door uitgebreid geïnterviewd over haar levensgeschiedenis. En eigenlijk vond ik dat een beetje jammer.

Tijdens de congresdagen was er 's ochtends de mogelijkheid aan een *small- of median group* deel te nemen, of aan een social dreaming-groep. Deze dagelijkse vaste groepen bleken de deelnemers een gevoel van geborgenheid te bieden en werden erg gewaardeerd.

*Volgens Mandelbaum
wordt te weinig benadrukt
dat mentale gezondheid
ook 'besmettelijk' is, zien
groeien doet groeien*

Na de ochtendgroep was er dagelijks een keynote spreker: **Paul Mecheril** (Duitsland) met de lezing *European anxieties, logics of affect and power*; **Lene Auestad** (Noorwegen) met *Re-membering and resisting in darkening times*; **Rudy Lucas** (VS) met *A black man's experience with racism in America* en **Camila Salazar Atiás** (Zweden) met *The Construction of gangs : How we all can be part of the solution*. Iedere congresdag had een thema: de eerste dag was dat *Challenges in a changing world*,

de tweede dag *Gender roles revisited*, de derde dag *Race and racialization* en de laatste dag *Trauma and its aftermath*. Na de keynote-lezing was er dagelijks de mogelijkheid om aan een workshop deel te nemen, evenals na de uitgebreide lunch. Iedere dag werd afgesloten met een large group, die op verschillende methodische wijzen werd geleid: systems centered, groepsanalytisch of door middel van psychodrama.

Social dreaming

Inhoudelijk zou ik veel kunnen schrijven over de verschillende groepen, lezingen en workshops. Boeiender echter lijkt mij de lezer deelgenoot te maken van de vragen, gedachten en gevoelens die het congres bij mij oproep. Als vertrekpunt neem ik hierbij de dagelijkse social dreaming (SD)-groep. Deze bestond vooral uit wat oudere, zeer ervaren deelnemers, van wie de meesten al jaren lid waren van de IAGP. Wat voor mij op de achtergrond mee resoneerde was de gedachte die een van de deelnemers in de eerste SD-bijeenkomst uitsprak: *'This is the last road of my life.'* Het gaf de bijeenkomsten een urgent karakter, wat goed aansloot bij de problemen in de huidige tijd.

De SD-groep opende met een droomfragment, een halve zin: *'What every activist would know.'* Een raadselachtige, nieuwsgierig makende zin. Want wat zou iedere activist weten? En wat zouden of moesten wij weten, als individuen in onze samenleving en als leden van de IAGP?

De SD-groep leek zich te bewegen tussen nachtmerrie en droom. De nachtmerrie van verdwaalde campers in een donkerbruin, kaal landschap, een gevangenkamp,

geblokkeerde wegen, verbrande kinderen, stervende ouders, een allesverzengende zon en de angst dat wij mensen geen uitgang meer vinden, het niet zullen overleven. Maar ook: de hoop verborgen in een kind dat zich schuil houdt en het zo redt, vele kleine lichtjes, het vieren van het leven, dromen van kinderen en Charlie Brown, het verwaarloosde zwerfhondje dat werd gevonden bij de ingang van een Indiase flat en ervoor zorgde dat de flatbewoners met elkaar in gesprek gingen en elkaar zo beter leerden kennen.

*De systems centered-
methode werd in
de large group zelfs door
iemand 'fascistisch'
genoemd*

Waarmee we weer raakten aan de zo gewenste verbondenheid, de kracht die groepen kunnen hebben, het leren overal het beste van te maken met de beperkte middelen die er zijn, het leren verdragen van ongemakkelijke gevoelens en 'de zachte stem van het intellect'. Veel droomfragmenten, associaties en gedachten leken expliciet of impliciet te verwijzen naar onderliggende vragen. Welke plaats kan de IAGP hebben in deze turbulente wereld? Te midden van geweld en angst? Waar moet de IAGP zich op gaan richten? Ik vond het belangwekkende vragen. Evenals de vraag hoe flexibel je kan zijn zonder je identiteit te verliezen. Vragen die de NVGP zich overigens ook zou kunnen stellen.

Boosheid

Iemand in de SD-groep zei dat liefde en verbondenheid complex zijn, haat is daarentegen eenduidig. Haat die ook een stem kreeg in de eerste large group onder het 'juk' van de *systems centered*-methode, die zelfs door iemand 'fascistisch' werd genoemd. Boosheid over je ingeperkt voelen, buitengesloten worden, geen plek kunnen krijgen, boosheid over stereotypen (Israël/Egypte; vrouw zijn, zwart zijn), boosheid over ruimtes die te open waren en daarmee onveilig, boosheid over grenzen en wat deze grenzen oproepen: inclusie of exclusie. De large group als extract van de maatschappij. Ik schrok van de regressieve 'fight'-modus waarin de groep terecht kwam, het gebrek aan nuance en mentaliseren. 'Als wij als psychotherapeuten niet anders kunnen, wie dan wel?' vroeg een deelnemer zich terecht af.

Tegelijkertijd was de sfeer in de kleinere groepen en in de wandelgangen erg goed. Men was enthousiast over de vele mogelijkheden die het congres bood (tweehonderd workshops!), blij met de constructieve houding van eenieder, blij met nieuwe inspiratie, de mogelijkheid tot het met elkaar delen van ervaringen en verheugd zich te kunnen verbinden met deelnemers uit heel andere culturen. Er werden internationale intervisiegroepen opgezet, onder meer door Maria van Noort, waar veel animo voor was.

Zelf heb ik op het congres twee workshops gegeven. Een *deep listening group*, waarin vooral werd gefocust op het luisteren terwijl telkens een andere deelnemer sprak, en later nog een lichaamsgerichte workshop *Balancing the need to belong with the need to be different*, waarin de deelnemers non-ver-

baal konden ervaren of en wanneer zij de noodzaak voelden toenadering te zoeken of zich juist af te sluiten voor de invloed van anderen. Beide workshops waren vol en de deelnemers voelden zich verrijkt door hun ervaringen.

Met een toch wat gespannen lichaam en een tollend hoofd dacht ik de laatste dag terug aan Mari Boine. Is dat wat we missen misschien? Een natuurlijk gevoel van ons verbonden weten, met onszelf, met anderen,

de natuur, de aarde zelf. Stevige wortels en een flexibiliteit als bamboe, waar de wind doorheen kan blazen.

En ik moest ook nog denken aan deze regels van Hafiz:

*How did the rose ever open its heart
and give to this world all its beauty?
It felt the encouragement of light
against its being.*

Monique Leferink op Reinink
